

**ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE**

Az alapvető jogok biztosa,
mint független fogyatékosügyei mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2829/2023. számú ügyben
(Előzmény: AJB-297/2019. számú ügy)

A Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthona intézményben ellátott
fogyatékosokkal élő személyek alapvető jogaival összefüggésben

Előadó: dr. Vizeli Ákos

Érintett szerv: Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthona

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2829/2023. számú ügyben**

1. Az eljárás megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/N. § és 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak megfelelő érvényesülését.

Ezen feladatkörömben *kiemelt célként határozta meg annak monitorozását, hogy az alapvető jogok biztosa korábbi vizsgálati jelentéseiben megállapított alapvető jogokkal összefüggő visszásságokra tekintettel megfogalmazott intézkedési javaslatok alapján a címzett szervek milyen intézkedéseket hoztak, azok során a CRPD követelményeire mennyire voltak tekintettel.*

2018 novemberében Komárom-Esztergom megye intézményrendszerének alapjogi szempontú feltérképezését célzó átfogó vizsgálatot folyt, amely vizsgálta a szociális- és egészségügyi intézmények, ellátó-helyek működését. A vizsgálat kiterjedt a *Komárom-Esztergom Megyei Integrált Szociális Intézmény Tokodaltári Fogyatékosok Otthonának*¹ alapjogi szempontú vizsgálatára is; az AJB-297/2019. számú vizsgálati jelentés *a személyi és tárgyi feltételek tartós hiánya miatt többször meghosszabbított, ideiglenes hatályú bejegyzés alapján működő bentlakásos intézmények működésével összefüggésben alapvető jogokkal összefüggő visszásságot állapított meg.*

Szükségesnek tartottam feltérképezni, hogy a jelentésben megfogalmazott intézkedési javaslat alapján a címzett szerv milyen intézkedéseket hozott, és azok során a CRPD követelményeire mennyire volt figyelemmel. Az Intézmény 2023. július 1-je óta fenntartó váltás következtében Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthona néven működik tovább.

A fentiekre tekintettel az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése és 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam *a Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthonát* (székhely: 2532 Tokodaltárá, József Attila utca 4.; ágazati azonosító: S0006182) – a továbbiakban: Intézmény – érintő AJB-297/2019 számú vizsgálati jelentés utámkövetése tárgyában, és az Ajbt. 25. §-a alapján az Intézmény vezetőjétől, a fenntartójától, valamint a Belügyminisztériumtól kértem tájékoztatást.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye és a tisztességes eljáráshoz való jog* [Alaptörvény B) cikk (1) „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a

¹ Az Intézmény 2023. július 1-je óta fenntartóváltás következtében Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthona néven működik tovább.

nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];

- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”
- *A fogyatékosággal élők kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”].

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbt.;
- A szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló 1987. évi 12. törvényerejű rendelet;
- Fogyatékoságügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- Az Országos Fogyatékoságügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.);
- Az Országos Fogyatékoságügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési tervéről szóló 1187/2020. (IV.28.) Korm. határozat (a továbbiakban: Intézkedési terv);
- 1295/2019. (V.27.) Kormány határozat a fogyatékosággal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról (a továbbiakban: Kiváltási Stratégia).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az előzményi ügy jelen vizsgálat szempontjából releváns megállapításai

Az AJB-297/2019. számú jelentés szerint az Intézmény egy 100 fő súlyos és középsúlyos értelmi sérült nagykorú személy (48 nő, 52 férfi) számára ápolást/gondozást nyújtó, 2023. december 31. napjáig tartó ideiglenes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkező bentlakásos intézmény.

Az Intézményhez tartozik külön telephelyen (2532 Tokodaltáró Vajaskúti dűlő 1.) egy 10 főt befogadó, határozatlan szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkező lakóotthon is.

Az előzményi jelentést megelőző időszakban sok dolgozó vonult nyugdíjba, az Intézmény nehezen tudta a hiányzó álláshelyeket feltölteni. Az ápolók folyamatos, napi 12 órás munkarendben látták el a feladatukat. Tekintettel arra, hogy a dolgozói létszám épp elérte a jogszabályi előírást, egy személy távolléte már komoly nehézséget okozott az Intézmény napi működésében. Az intézményvezető és a fenntartó képviselői felhívták a figyelmet, hogy a tárgyi feltételek nem adták a szakmai munka korszerű körülmények közötti végzéséhez.

A kitagolást érintően *meghatározó nehézségként élték meg, hogy a 100 fő fogyatékosággal élő ellátott nem egyforma mértékben képes az önálló életre, ennek*

figyelembevételét ugyanakkor az akkor aktuális pályázati kiírások (amelyben bizonyos ellátotti kör helyett csak konkrét telephelyet lehetett csak megjelölni) nem tették lehetővé. Komoly problémát jelentett, hogy nem személyekre, hanem épületekre szólt a kitagolási pályázat, így nem volt mód arra, hogy az intézmények az ellátottjaik általuk jól ismert szükségleteire és képességeire tekintettel ütemezzék a férőhely-kiváltást. Gondot jelentett továbbá a rendelkezésre álló, elérhető, megfizethető ingatlan hiánya, a helyi önkormányzatok minimális együttműködési hajlandósága.

A jelentés megállapította azt is, *hogy az Intézményben számottevő problémát jelentett az arra alkalmas és szakképzett gondozó hiánya.*

Az intézményi férőhelykiváltás tekintetében feltárt gyakorlati tapasztalatok és jelzések alapján indokoltnak mutatkozott a Kiváltási Stratégia megvalósításához kapcsolódó pályázati rendszer és az erőteljesen központosított fenntartói modell működési mechanizmusainak felülvizsgálata, különösen a stratégiában megfogalmazott célok elérésére való alkalmazásuk tényleges eredményessége, hatékonysága és az esetleges optimalizálás szükségessége tekintetében.

Az AJB-297/2019. számú jelentés szerint a személyi és tárgyi feltételek tartós hiánya miatt többször meghosszabbított ideiglenes hatályú bejegyzés alapján a vizsgált bentlakásos intézmény működése az érintettek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben a visszasság bekövetkezésének lehetőségét hordozza magában, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből és a CRPD 19. cikkéből (önálló életvitel és a közösségbe való befogadás) eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek.

A feltárt alapjoggal összefüggő visszasság megszüntetése és bekövetkezése lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében a jelentés az Ajbt. 32.§-a alapján felkérte az emberi erőforrások miniszterét, hogy a tárca hosszú távú, intézményi férőhely-kiváltási stratégia alapján tervezett intézkedései során fordítson különös figyelmet a szociális intézmények személyi, tárgyi, működési, szakmai feltételei biztosításának garanciáira, valamint a jelentésben rögzített alapvető jogok érvényesülésével összefüggésben tett megállapításokra.

4.2. A jelen vizsgálat tényállása

4.2.1. Az Intézmény fenntartójától, a Kolping Oktatási és Szociális Intézményfenntartó Szervezet (továbbiakban: KOSZISZ) főigazgatójától arra vonatkozóan kértem tájékoztatást, hogy mi volt a fenntartóváltás oka, az Intézményben az SzCsM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám és a képzési előírások megfelelnek-e a rendelet 2. számú mellékletének; az Intézmény tárgyi feltételei mennyiben felelnek meg a hatályos jogszabályoknak; az ellátottak gondozása során az Intézmény meg tud-e felelni a jogszabályi és ápolásszakmai követelményeknek, az AJB-297/2019. számú jelentésben feltárt problémák orvoslása érdekében történt-e bármilyen intézkedés.

A KOSZISZ főigazgatója a következőkről tájékoztatott válaszlevelében.

1. Az Intézmény a Vakok Boldog Batthyány-Strattmann László Katolikus Szociális Intézménye, Óvoda, Általános Iskola És Különleges Gyermekotthon (székhely. 1125 Budapest, Mátyás király út 29.) telephelyeként látja el feladatát. A fenntartóváltást a KOSZISZ kezdeményezte, az Intézmény átvétele része egy több intézményt (átvétellel és átszervezéssel) érintő koncepciónak. Az átvétellel célul tűzte ki a fenntartó, hogy a tokodaltárai intézményben is megteremtse azokat a szakmai (humán) és infrastrukturális lehetőségeket, melyek a magyar és nemzetközi jogszabályokban deklarált jogokat képesek és készek biztosítani az intézményben élő fogyatékos személyek számára. Mindemellett cél volt, hogy a Batthyány Otthon ellátotti létszámát – az ellátás finansziális biztonságának növelése érdekében – emelni tudja, illetve az ellátó-rendszer össz-keresztmetszete is növekedjen annak érdekében, hogy az

egyéni szükségletek maximális figyelembevételével – rendszeren belül – tudjon alternatívákat nyújtani az ellátottjainak.

2. Az Intézményben, az SzCsM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám biztosítása érdekében olyan ösztönzőket biztosítanak, melyek a szakképzett munkaerő megtartását célozzák, így rezsi-támogatásra és premizálásra kerül sor. A képesítési előírások megfelelőségének biztosítása érdekében saját szakképző intézménybe (Esztergomi Kolping Iskola) iskolázzák be a megfelelő képzettséggel nem rendelkezőket, így biztosítva a rendelet 2. számú mellékletének történő megfelelést. A szakmai létszám éves átlagban, (tekintettel a távozó és érkező munkatársak létszám-dinamikájára is) megfelel a rendeletben foglaltaknak.

3. Az Intézmény tárgyi feltételei kapcsán megemlítette, hogy egy általánosan lelakott épületet, erősen elhasználódott berendezéssel vett át 2023. július 1-én a korábbi fenntartótól, nem állt rendelkezésre a lakók szállítását szolgáló (akadálymentesített) gépkocsi, megfelelő alapterületű foglalkoztató-közösségi helyszín, a számított (ellátási) terület nem felelt meg a hatályos jogszabályoknak.

4. Az átvételt követően megkezdtek a létszám-csökkentés tervezését (a 75 fő ellátotti létszám elérése várhatóan 2025.-2026. évben reális). Ezen tervezett ellátotti létszám (75 fő) számára a rendelkezésre álló (lakó)infrastruktúra megfelel nem csak a jogszabályi előírásoknak, de otthonos, komfortos lakókörnyezet kialakítását is jelenti.

5. Az épület felújítását (burkolatok cseréje, falazat festése, berendezés csere) megkezdtek; várható befejezés: 2024. február.

6. A foglalkoztatás, egyéb közösségi tevékenység biztosítása érdekében (mobil) konténer épületek telepítéséről döntöttek, ezek elhelyezése az Intézmény kertjében (a korábban a területre tervezett lakóotthonok helyén) valósítható meg. Ezáltal korszerű, a szociális foglalkoztatást és egyéb közösségi alkalmakat szolgáló terekkel bővíthet az intézmény.

7. Az ellátottak gondozása során az Intézmény – tekintettel a gyengébb infrastrukturális körülmények ellenére is magas színvonalon működő szakmai munkának – megfelel a jogszabályi és ápolásszakmai követelményeknek. A fenntartó a válaszában kiemelte az ápoló-gondozók és a mentálhigiénés munkatársak magas színvonalú tevékenységét és a nehezebb körülményeket gyakran kompenzáló kreativitását.

8. A fenntartó az ellenőrzéseik, valamint az átvételt megelőző és követő szakmai monitoring alkalmával nem tapasztalt olyan körülményt, ami sértheti a fogyatékossgal élő ellátottak jogait, emberi méltóságát.

*4.2.2. Az **Intézmény vezetőjétől** az intézményi férőhelykiváltás megvalósulásának folyamatáról kértem tájékoztatást, valamint arról, hogy történt-e bármilyen intézkedés, illetve a jövőben milyen intézkedések meghozatala várható és milyen ütemben az intézményi működés AJB-297/2019. számú jelentésben feltárt személyi és tárgyi feltételeiben mutatkozó hiányosságainak orvoslása érdekében.*

Az intézményvezető rendelkezésre bocsátotta a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, mint korábbi fenntartó 2023. áprilisi ellenőrzéséről készült jegyzőkönyv másolatát, amely szerint az Intézménynek a határozatlan idejű működési engedélyének kiadásához a tárgyi feltételek vonatkozásában biztosítania szükséges,

- hogy négy-nél több személy egy lakószobában ne kerüljön elhelyezésre, és a 6 m²/fő alapterületet minden lakószobában;
- gondozási egységenként továbbá legalább egy, 20 m² alapterületű közösségi helyiséget.

A fenntartói ellenőrzés a személyi feltételek vonatkozásában rögzítette továbbá, hogy az Intézmény engedélyezett ellátotti létszáma 100 fő. A SzCsM rendelet 2. számú mellékletének II.2-es táblázata szerint, 100 főre vetítve a minimálisan elvárt szakmai létszám, az ápoló/gondozó munkakörben 30 fő. Az Intézmény ténylegesen foglalkoztatott dolgozói létszáma ezen munkakörben viszont az ellenőrzés időpontjában csak 26 fő volt, amelyből 3 fő heti 20 órában került foglalkoztatásra. Erre tekintettel a *foglalkoztatott szakemberek száma – ezen munkakörben – nem felel meg az SzCsM rendelet vonatkozó előírásainak.* Figyelembe véve a részmunkaidőben dolgozók számát és heti munkaidejét *minimálisan további 5 fő teljes*

munkaidőben, illetve további 1 fő minimálisan heti 20 órában történő alkalmazása szükséges ápoló vagy gondozó munkakörben.

Az intézményvezető a megkeresésre adott válaszában előadta, hogy

1. Az Intézmény tokodaltárói telephelyének fenntartója 2023. július 1-től már nem a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, hanem a KOSZISZ (1035 Budapest, Vihar utca 8.).

2. Az érintett telephelyükön, a fenntartóváltást követően megkezdtek az ellátotti férőhelyek létszámának csökkentését, a 75 fő ellátotti létszám elérését 2025-2026. évre tervezik megvalósítani. Jelenleg 83 fő a lakók száma.

3. Folyik továbbá az épület felújítása (burkolat csere, falazat festés, berendezés csere), mely munkálatok befejezésének határideje 2024. február. A következő évben kerül sor a szigetelési munkálatokra és a homlokzat felújítására, festésére.

4. A különböző közösségi tevékenységek, foglalkozások színvonalának emelése érdekében a 2024-es évben lakókonténerek kerülnek kitelepítésre az Intézmény kertjébe.

5. Az Intézményben az ellátottak gondozása magas színvonalon folyik, köszönhetően az ápoló-gondozók és mentálhigiénés munkatársak szakmai felkészültségének és lelkiismeretes munkájának.

6. A korábbi jelentésben megállapításra került személyi és tárgyi feltételek hiányosságai orvoslásra kerültek, illetve folyamatban vannak (a konyha részleges felújítása, teljes mosoda-felújítás, szárítógép vásárlás, vizesblokkok teljes felújítása, lakóotthonban nyílászárók teljes cseréje, klímaberendezés felszerelése, kamerarendszer kiépítése, növények öltözőjének teljes felújítása).

7. Az Intézmény lakóinak szállítására a 24 éves kisbusz lecserélése terveik szerint 2024-ben valósul meg.

*4.2.3. A **Belügyminisztériumtól** arra vonatkozóan kértem tájékoztatást, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériumától átvett feladatra tekintettel az intézményi férőhely-kiváltási stratégia végrehajtása során mennyiben érvényesülnek AJB-297/2019. számú jelentésében megfogalmazott ombudsmani javaslatok.*

A belügyminiszter a megkeresésre adott válaszában kiemelte, hogy Magyarországon a szociális intézményi férőhely-kiváltás több mint 10 éve megkezdődött. Elsődleges célja, hogy az érintettek számára biztosítsa az önállóbb életvitel feltételeit azáltal, hogy elhelyezésükre nem nagylétszámú intézményekben, hanem az önálló életvitelt nagyobb mértékben lehetővé tevő támogatott lakhatás szolgáltatás keretében kerül sor. Az intézménykiváltás folyamatában Magyarországon még több mint 15 ezer fő érintett. Az ellátottak jelentős része egész életét intézményi keretek között töltötte, ezért nagyon fontos, hogy az átmenet egy folyamat részeként, fokozatosan, az intézményben élők és a dolgozók megfelelő felkészítése mellett valósuljon meg. Emellett a szociális alapszolgáltatások folyamatos bővítése, megerősítése is feladatot jelent, csakúgy, mint az érintettek foglalkozási, foglalkoztatási helyzetének javítása.

Az önálló életvitel kialakításának támogatását a Belügyminisztérium és jogelődje európai uniós fejlesztések megvalósításával és erre a célra kiírt források pályáztatásával segítette elő az elmúlt években. A támogatásokból megvalósuló fejlesztések során a folyamat résztvevői kiemelt figyelmet fordítanak az emberi jogok tiszteletben tartására, a fogyatékossgal élő személyek autonómiájára, a közösségi alapú szolgáltatásokra, a közösségbe való befogadásra, valamint arra, hogy a férőhelykiváltás CRPD előírásaival és az ombudsmani ajánlásokkal összhangban történjen meg. A szakmai, módszertani és a pénzügyi támogatás a vizsgált célcsoportot érintő szociális ágazati tevékenységben biztosított.

A belügyminiszter válaszában vázolta a 2021-2027-es európai uniós finanszírozási időszak **intézményi férőhely-kiváltással összefüggő célkitűzéseit**. Ezek szerint a 2021-2027-es európai uniós finanszírozási időszak kiemelt célkitűzése az önálló életvitel támogatása, a szociális alapszolgáltatások fejlesztése. Ehhez járul hozzá a Terület- és Településfejlesztési

Operatív Program Plusz, amelynek keretében a „Helyi egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése” című felhívás (TOP Plusz-3.3.2-21) 60,11 milliárd forint keretösszeggel ad lehetőséget a szociális alapszolgáltatások további fejlesztésére. A még kiírásra nem került, de tervezés alatt álló EFOP Plusz konstrukcióban a fogyatékossgal élő személyeknek nyújtott közösségi szolgáltatások fejlesztése a cél. Az önálló életvitel támogatása, a gondozó családtag munkavállalásának elősegítése, valamint a fogyatékossgal élő személy közösségi életének javítása érdekében a minisztérium az alábbi intézkedések megtételét tervezi:

- szociális alapszolgáltatások hosszított és hétvégi nyitva tartásának ösztönzése;
- személyi asszisztencia szolgáltatás nyújtása;
- családok tehermentesítését biztosító szolgáltatások fejlesztése;
- fogyatékossgal élő személyek egyenlő esélyű hozzáférését biztosító szolgáltatások fejlesztése;
- fogyatékossgal élő személyek, családjuk és közvetlen környezetük számára nyújtott életvezetési, kríziskezelési tanácsadás megvalósítása, önálló életvitelt segítő képzések, felkészítések biztosítása, társadalmi részvételt támogató programok megvalósítása.

A saját otthonukban fogyatékossgal élő személyeknek nyújtott szolgáltatások fejlesztése mellett – összhangban *Kiváltási Stratégiával* – kiemelt cél az intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése, a támogatott lakhatás szolgáltatás fejlesztése, a fogyatékossgal élő személyeknek nyújtott szolgáltatások fejlesztése.

A tájékoztatás szerint a kiváltási folyamatot a Belügyminisztérium *szakmai irányítóként* is különböző eszközökkel támogatja. A CRPD előírásainak megfelelő új szolgáltatások létrehozatalának elősegítése érdekében biztosított az érintettek számára szakmai, módszertani támogatás, amely több elemből áll össze.

A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet a Belügyminisztérium megbízásából területi szakmatámogatási hálózatot hozott létre 2021-ben, amelynek célja a szociális és gyermekjóléti ágazatban működő szolgáltatások szakmafejlesztésének segítése, szakmai támogatás. A területi szakmatámogatási rendszerben kiemelt tématerület a támogatott lakhatás és a kiváltás, ennek érdekében rendszeresen országos és regionális szakmai napok kerülnek megszervezésre. Az immár két éve működő módszertani szakmatámogatás lehetőséget teremt – a szakmai programokon, szakmai konzultációkon való részvétellel – a szakmai közös gondolkodásra és a szereplők tapasztalatcseréjére.

A támogatott lakhatás témakörében szakmai háttéranyagok segítik a tevékenység megvalósítását, jó példa erre a 2023 júliusában megjelent Támogatott Lakhatás Gyakran Ismételt Kérdések (GYIK) dokumentum.

A fenntartók és a szolgáltatások szakmai segítése mellett a működést engedélyező és ellenőrző kormányhivatalok szakmai támogatása is folyamatos. Az idei évben a szociális területen a támogatott lakhatás témájában 2023 júliusában tartott a Belügyminisztérium Gondospolitikáért Felelős Államtitkársága szakmai napot a kormányhivatalok munkatársainak.

Új szolgáltatások létrehozása esetében – amennyiben erre igény van – már a tervezéstől segítik a Minisztérium munkatársai a folyamatot, lehetőséget kínálnak a szakmai párbeszédre, közvetlen kapcsolatfelvétellel.

A belügyminiszter válaszában bemutatta azon európai uniós pályázati konstrukciókat, amelyek a *kiváltási folyamat, a közösségi szolgáltatások fejlesztése forrásait képezik*. Az időközben már lezárult *Intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése – intézményi férőhely kiváltás (EFOP-2.2.2-17)*, valamint az ezen pályázatból levont következtetések figyelembevételével meghirdetett *Közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése-támogatott lakhatás kialakítása, szociális alapszolgáltatás fejlesztése (EFOP-2.2.25-22)* konstrukció esetében már a tervezési, illetve meghirdetési fázisában történtek intézkedések annak érdekében, hogy a CRPD-nek megfelelő megvalósítás biztosított legyen. Az új felhívás ugyan nem nagylétszámú intézmények kiviáltására vonatkozik, a pályázati támogatásból civil szervezetek és egyházak részesülnek, azonban a belügyminiszter szerint így is hozzájárul a cél megvalósulásához. A pályázattal összefüggésben a Szocvtv. 66/A.

§ (4)-(5) bekezdéseiben került rögzítésre azon kötelezettség, miszerint a kialakított új támogatott lakhatási férőhelyek számával megegyező mértékben, országos szinten az 50 fő feletti tartós ápolást, gondozást nyújtó intézmények férőhelyszámát 2025. december 31-ig csökkenteni kell, amely feltétel elősegíti, hogy a nagylétszámú intézményekben is élhetőbb feltételek alakuljanak ki.

Az új támogatott lakhatás ellátás kialakításakor kiemelt figyelmet fordítanak az infrastrukturális feltételek kialakítására. A megfelelő környezet és tárgyi feltételek megteremtése alapvetés, a lakhatási körülmények az igénybevevők szükségleteihez igazodnak figyelemmel az egyéni kérésekre. *A támogatott lakhatáson belül biztosítani kell a lakhatás mellett az egyén számára az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munkakörbe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett esetvitelt, a közszolgáltatások és a társadalmi életbe való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételeiben való segítségnyújtást, továbbá a komplex szükségletfelmérés alapján meghatározott szolgáltatásokat.* A felhívás lehetőséget biztosít a szükséges szociális alapszolgáltatások kialakítására is. A támogatott lakhatást biztosító ingatlanok esetében az igénybe vevő fogyatékosági típusának megfelelő speciális szükségleteihez igazodva kell biztosítani az akadálymentes használatot. Az igénybe vevő állapotának változása esetén a változáshoz igazodó akadálymentesítésről is gondoskodni szükséges.

További pályázati lehetőség áll rendelkezésre *Közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése – személyes támogatási rendszer kialakítása* címszóval (EFOP-1.9.10-22). Ezen konstrukció célja a fogyatékosággal élő személyt középpontba helyező újszerű, rugalmas, a közvetlen célcsoporttagok által irányított személyes támogató szolgáltatás kialakítása. A konstrukció egy olyan személyes támogatási rendszer modellezését kísérli meg, amely a fogyatékosággal élő személyek családi élettel, mindennapi életvitellel kapcsolatos igényeinek fedezéséhez szükséges személyes támogatást biztosítja, ezzel is elősegítve, hogy megkezdjék vagy folytassák tanulmányaikat, vagy elhelyezkedjenek a nyílt munkaerőpiacon. A kialakítandó modell alapelve a fogyatékosággal élő személy önrendelkezése, vagyis az, hogy akkor is szabadon dönthet az életét érintő kérdésekben, ha azoknak a kivitelezésében támogatást igényel.

A belügyminiszter *a támogatott lakhatás finanszírozásában időközben bekövetkezett változások* vonatkozásában tájékoztatott, hogy a támogatott lakhatás kialakítására vonatkozó fentebb ismertetett pályázati források mellett *az ellátás működtetését* az állam költségvetési támogatással biztosítja. A támogatott lakhatás működtetésére való ösztönzés érdekében a finanszírozási feltételek folyamatosan javultak az elmúlt években, így egyre több fogyatékosággal élő személynek nyílik meg a lehetősége ezen szolgáltatástípus választására. A fogyatékos személyek támogatott lakhatása esetében 2020. január 1-jétől a támogatási szükséglet alapján differenciált támogatás jár. Azon személyek után, akik a felvett komplex szükségletfelmérés alapján fokozott vagy magas gondozási szükséglettel rendelkeznek, többlettámogatás jár. Ennek a pozitív változásnak az eredményeként a finanszírozás leköveti a valós támogatási igényt. További pozitív változás, hogy a fogyatékos személyek támogatott lakhatásával párhuzamosan ugyanazon személy után igénybe vehető a fogyatékos személyek nappali ellátása is, ezzel is tovább növelve a fogyatékos személyek támogatott lakhatásának finanszírozottságát. Ezzel egy újabb szociális alapszolgáltatással történő „ütközés” került feloldásra a szociális étkeztetéshez, a támogató szolgálathoz és a közösségi ellátásokhoz hasonlóan.

2021-től – hasonlóan a fogyatékos személyek támogatott lakhatása és a fogyatékos személyek nappali ellátása igénybevételeéhez – a pszichiátriai betegek támogatott lakhatása és a pszichiátriai betegek nappali ellátásának ütközése is feloldásra került, tehát ugyanazon a napon mindkét szolgáltatást igénybe veheti a kliens, és mindkét jogcímen biztosított lesz a finanszírozás.

A 2023. évtől kezdődően támogatott lakhatás differenciált támogatásai közé a legmagasabb támogatási mértékkel beemelésre került az autista személyek számára nyújtott szolgáltatás.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a CRPD előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, így egyik kiemelt vizsgálati feladatként *a korábbi jelentésekben címzett javaslatok kapcsán tett intézkedések utólagos monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi éllel azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott*

ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott bekezdéseit a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény vonatkozó bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *a Magyarország független demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság már működése első éveiben elvi élel állapította meg, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság.

Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában felhívta a figyelmet arra, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybírói gyakorlat relevánsnak tekinthető a vizsgálat során.

Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy *a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára*.

A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. A jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy *a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján *az emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.

Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi léttel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Az emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi

lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat.

Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá.

A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élők védelme

A CRPD 5. cikke leszögezi, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékossgal alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében: az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az észszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossgal, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítélt meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossgal élőket. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt

jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;
- c) figyelembe veszik a fogyatékosággal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékosággal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve

felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;

g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;

h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;

i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés² 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében az egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.³

Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁴

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, az emberi jogok védelmére fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként és fogyatékossgügyi független mechanizmusként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

² Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

³ CRPD 3. cikk a) pont

⁴ Theresia Degener az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

6. Az ügy érdeme tekintetében

Amint azt több korábbi jelentés kiemelte, a Fot. egyik legfontosabb elve szerint az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékoság kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.*⁵

A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.

Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban.⁶

6.1. Önálló-életvitel – közösségbe való befogadás

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, az Egyezményben részes államok elismerik *a fogyatékosággal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek *teljes mértékben élvezhessék e jogukat és a teljes közösségi befogadást és részvételt*, beleértve a következők biztosítását:

a) a fogyatékosággal élő személyeknek *másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni*;

b) a fogyatékosággal élő személyek számára *hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából* szükséges;

c) a mindenki számára nyújtott közösségi szolgáltatások és létesítmények azonos alapon hozzáférhetőek a fogyatékosággal élő személyek számára is, és igényeikhez igazítottak.

A CRPD 19. cikkéhez kapcsolódó általános észrevételek szerint a fogyatékosággal élő személyek 19. cikk szerinti jogainak tiszteletben tartása azt jelenti, hogy a részes államoknak fokozatosan fel kell számolnia az intézményi elhelyezést.⁷

A részes államoknak stratégiát és konkrét cselekvési tervet kell kidolgozniuk az intézményi férőhelykiváltásra. Ide tartozik a szervezeti reformok végrehajtása, a fogyatékosággal élő személyek számára a közösségen belüli akadálymentesített környezet javítása, illetve a társadalmi szemléletformálás a fogyatékosággal élő személyek közösségbe való befogadása kapcsán.⁸

Az intézményi férőhelykiváltással együtt jár a rendszerszintű átalakítás, amely magában foglalja az intézmények bezárását és az intézetben való elhelyezéssel kapcsolatos rendelkezések megszüntetését – egy átfogó stratégia részeként. Egy sor testre szabott támogató szolgáltatás kialakítása mellett, amelyek a meghatározott keretösszeghez és időkerethez kötött egyedi átmeneti terveken kívül a befogadó segítő szolgáltatásokra is kiterjednek. Ezért egy

⁵ Fot. 2. § (1) bekezdés

⁶ Fot. 2. § (1), (3)-(4) és (5) bekezdés

⁷ CRPD/C/GC/5, Általános észrevétel a 19. cikkről, 49. pont

⁸ CRPD/C/GC/5, Általános észrevétel a 19. cikkről, 57. pont

olyan összehangolt, kormányközi megközelítésre van szükség, amely valamennyi szinten és kormányzati szektorban garantálja a reformokat, a költségvetést és a megfelelő hozzáállást, ideértve a helyi önkormányzatokat is.⁹

A CRPD Bizottság szerint a fent vázolt kötelezettségek és a normatív tartalom fényében a részes feleknek az Egyezmény 19. cikke teljes körű végrehajtásának biztosítása érdekében világos, egyértelmű és célzott stratégiák kell alkalmaznia a konkrét időkereten és keretösszegen belül megvalósítandó intézményi férőhelykiváltásra, hogy így csökkentsék a fogyatékossgal élő személyek körében az elszigetelődés, szegregáció és az intézményi elhelyezés megnyilvánulási formáit.¹⁰

A Fot. 17. §-a kimondja, hogy a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához. A fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó, 50 főnél nagyobb férőhelyszámú szociális intézmények kiváltására a következők szerint kerül sor: 2013. december 31-éig legalább 1500 fő fogyatékos és pszichiátriai beteg személynek ellátást nyújtó intézményi férőhely kiváltásához az európai uniós társfinanszírozással megvalósuló fejlesztési programok nyújtanak támogatást; az ekképpen kiváltásra nem kerülő intézményi férőhelyek kiváltására a Kormány által meghatározott rendben kerül sor. *A kiváltást a CRPD 19. cikkében meghatározottak figyelembevételével kell végrehajtani.*

A Fot. fenti szakaszához fűzött indokolás értelmében Magyarország 2007-ben fogadta el a CRPD-t, amelynek 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékossgal élő személyek önálló életviteléről, illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást. Ennek alapján a fogyatékos személyek esetében is a családban maradást, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban élést, illetve az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatásokat (szociális alapszolgáltatások) kell előnyben részesíteni a drágább, tömegméretű bentlakásos intézményi ellátással (szociális szakellátással) szemben. Míg a mai rendszerben bizottság dönt arról, hogy a fogyatékos személynek hol kell élnie, addig az új értékrend alapján ezt a döntést a fogyatékos személy hozza meg.

A fentiek érdekében 2011. január 1-jét követően új, fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú férőhelye csak lakóotthoni formában hozható létre. Az OFP Lakhatás címszóval ellátott 7.2. alpontja szerint a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét. *„Az erről szóló kormányzati stratégia alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.*

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás¹¹ elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával. Az otthonmaradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékossgai formák – számbavétele mellett.”

⁹ CRPD/C/GC/5, Általános észrevétel a 19. cikkről, 58. pont

¹⁰ CRPD/C/GC/5, Általános észrevétel a 19. cikkről, 98. g) pont

¹¹ A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önállósági képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást; az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett életvitelt; a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevételében való segítségnyújtást; az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyogyopedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást.

A CRPD 19. cikke garantálja az *önálló életvitel és a közösségbe való befogadás* jogát. Az *önálló életvitel* elsősorban a fogyatékossgal élő személyek önálló döntési, választási lehetőségét biztosítja. Ennek értelmében többek között, a fogyatékossgal élő személynek joga van megválasztani, hogy kivel, hol, milyen körülmények között szeretne élni, jogában áll kialakítani a saját életmódját, életritmusát, életkörülményeit. A *közösségbe való befogadás joga* a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás elvéhez kapcsolódik, amelyet többek között a CRPD 3. cikkének c) pontja fogalmaz meg.

Ez *teljes társadalmi életet és a nyilvánosság számára rendelkezésre álló valamennyi szolgáltatáshoz, valamint a fogyatékossgal élő személyek számára abból a célból rendelkezésre álló támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférést foglalja magában, hogy a társadalmi élet minden szférájába teljes mértékben befogadást nyerjenek és azokban részt vehessenek.* Ezek a szolgáltatások többek között a lakhatáshoz, a közlekedéshez, a bevasárláshoz, az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a szabadidős tevékenységekhez és a nyilvánosság rendelkezésére álló valamennyi egyéb létesítményhez és szolgáltatáshoz, például a közösségi médiához kapcsolódnak. A jog magába foglalja a közösség minden politikai és kulturális jellegű intézkedéséhez és eseményéhez, többek között a nyilvános találkozókhoz, sporteseményekhez, kulturális és vallási fesztiválokhoz és minden olyan tevékenységhez való hozzáférést, amelyben a fogyatékossgal élő személy részt kíván venni.

A CRPD 19. cikke kiemelt jelentőséggel bír, mivel ez az egyezmény egyik legátfogóbb cikke, úgy kell tekinteni, hogy *valamennyi cikk tekintetében kulcsfontosságú az egyezmény végrehajtása szempontjából. A polgári és politikai, továbbá gazdasági, társadalmi és kulturális jogokról is szól, és valamennyi emberi jog kölcsönös összefüggésének, egymástól való függésének és elválaszthatatlanságának a példája.* Az önálló életvitelhez és a közösségbe való befogadáshoz való jognak csak akkor lehet érvényt szerezni, ha a CRPD-ben foglalt minden gazdasági, polgári, társadalmi és kulturális jog teljesül.

6.2. Az Intézmény személyi és tárgyi feltételei, valamint szociális intézményi férőhelykiváltás folyamata tekintetében

A vizsgálat feltárta, hogy a fenntartó az ideiglenes hatályú működési engedély alapjául szolgáló személyi és tárgyi feltételekben fennálló hiányosságok orvoslása érdekében a 2023. július 1. napján bekövetkezett fenntartóváltást követően konkrét fejlesztési tervet dolgozott ki. Ezen fejlesztések célja, hogy a fenntartó a tokodaltárai intézményben is megteremtse azokat a szakmai (humán) és infrastrukturális lehetőségeket, melyekkel a magyar és nemzetközi jogszabályokban deklarált jogokat képesek biztosítani az intézmény fogyatékossgal élő lakói számára.

A kapott tájékoztatás szerint a korábbi jelentésben megállapításra került tárgyi feltételek hiányosságai részben már orvoslásra kerültek, illetve folyamatban vannak: a konyha részleges felújítása; teljes mosoda- felújítás; szárítógép vásárlás; vizesblokkok teljes felújítása; lakóotthonban nyílászárók teljes cseréje; klímaberendezés felszerelése; kamerarendszer kiépítése; növények öltözőjének teljes felújítása.

Jelenleg folyamatban lévő infrastrukturális fejlesztések az épületek burkolatainak cseréje, a falazat festése, a berendezések cseréje. A 2024. évre tervezett fejlesztések közé tartozik a szigetelési munkálatok és a homlokzat felújítás elvégzése, valamint a közösségi tevékenységek, foglalkozások helyéül szolgáló lakókonténerek kihelyezése, a lakók szállítását szolgáló új kisbusz beszerzése.

Az Intézmény és az új fenntartó elkezdte továbbá megtervezni a férőhelyek létszámának csökkentését, a jelenlegi 83 főről 75 főre, annak érdekében, hogy az otthon megfeleljen a jogszabályi előírásoknak és, hogy az ellátottak számára biztosítani tudják az otthonos, komfortos lakókörnyezetet. A létszámcsökkentés megvalósítása 2025-2026. évre várható.

A korábbi ombudsmani jelentésben megállapításra került személyi feltételek hiányosságainak orvoslása, az SzCsM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám

biztosítása érdekében a fenntartó az Intézményben olyan, a szakképzett munkaerő megtartását célzó ösztönzőket vezetett be, mint a rezsitámogatás és premizálás.

A képesítési előírások megfelelőségének biztosítása érdekében a fenntartó saját szakképző intézetébe (Esztergomi Kolping Iskola) iskolázzák be a megfelelő képzettséggel nem rendelkező munkavállalókat, ezzel biztosítva az SzCsM rendelet 2. számú mellékletének történő megfelelést.

Ezen rendelkezéseknek köszönhetően a szakmai létszám éves átlagban, a kapott tájékoztatás szerint – tekintettel a távozó és érkező munkatársak létszám-dinamikájára is – már megfelel az SzCsM rendeletben foglaltaknak. A jelenlegi ellátotti létszámra vetítve, az SzCsM rendelet előírása szerint 25 fő ápoló/gondozó munkakörben dolgozó munkavállaló teljes munkaidőben történő alkalmazása szükséges, míg a tervezett 75 fős ellátotti létszám esetén ez a létszám már csak 22,5 fő lesz.

Mind a fenntartó, mind az intézményvezető kiemelte, hogy az Intézményben az ellátottak gondozása megfelel a jogszabályi és ápolásszakmai követelményeknek, amely az ápoló-gondozók és mentálhigiénés munkatársak szakmai felkészültségének és lelkiismeretes munkájának köszönhető.

A fenti, előremutató intézkedések és intézkedési tervek mellett a fenntartó és az intézményvezető nem tértek ki a válaszukban az intézményi kitagolás tervezésére, időbeli ütemezésére a vizsgálat által érintett Intézmény vonatkozásában.

A bentlakásos intézményi ellátás alapvető jogi és emberi jogi kérdései már régóta az alapvető jogok biztosa általános hatáskörében folytatott vizsgálati fókuszában állnak. Az elmúlt években több ombudsmani jelentés¹² rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelenthet a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban a nagylétszámú intézmények diszfunkciói (hiányzó személyi és tárgyi feltételek, túlszűfoltóság) miatt olyan kiszolgáltatott helyzetet is teremtenek, amelyek a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai tekintetében visszasság gyanúját vetik fel.

A CRPD, valamint a Fot. felelősségrendszere is ezt támasztja alá, amikor állami kötelezettségként rögzítik azon szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférését, amelyek a fogyatékos személyek számára alternatívát jelentenek a „zárt” intézményi léttel szemben. Az intézményi férőhely kiváltás folyamata a jelen időszak aktuális és sürgető feladata, az országos szinten intézményekben élő több ezer ellátott személy részére pedig – a minden embert egyenlő mértékben megillető, veleszületett emberi méltóság alapján – az esély a méltó emberi létre.

Ezt támasztja alá az Intézkedési terv 5.5. pontja is, miszerint folytatni kell az intézményi férőhely-kiváltást; a megfelelő minőségű végrehajtása érdekében fejleszteni kell a közösségi alapú szolgáltatásokat. Biztosítani kell a fejlesztő foglalkoztatásban, rehabilitációs foglalkoztatásban való részvétel lehetőségét.

A nagy létszámú intézmények leépítését célzó kitagolás folyamata azonban a tapasztalatok alapján nem számolja fel maradéktalanul az intézményi környezet főbb jellemzőit, az újonnan létrejövő úgynevezett 12 fős „támogatott lakhatások” a nagy létszámú intézmények az új „támogatott lakhatások” működtetői maradnak. A fogyatékossgal élő személyeknek nincs beleszólásuk abba, hogy hová szeretnének költözni. A kiköltözött lakók naponta visszatérnek a nagy intézményekbe, hogy részt vegyenek védett foglalkoztatásban, ételt kapjanak, egészségügyi szolgáltatásokhoz jussanak, és többé-kevésbé bekapcsolódjanak különböző szabadidős tevékenységekbe. Az önrendelkezés hiánya és a magánélet korlátozása az állami fenntartású támogatott lakhatások közös jellemzője.

A Szocvtv. módosítása szerint a kialakított új támogatott lakhatási férőhelyek számával megegyező mértékben, országos szinten az 50 fő feletti tartós ápolást, gondozást nyújtó intézmények férőhelyszámát 2025. december 31-ig csökkenteni kell. A törvénymódosítás pozitív irányú elmozdulást előirányoz a kitagolás folyamatában, azonban felmerül a kérdés, hogy – figyelemmel a hosszú intézményi várólistákra, valamint a soron kívüli elhelyezési igényekre – a jelenlegi pályázati konstrukciók által biztosított kiváltási ütem mellett tartható-e, a bentlakásos intézményekbe történő további beáramlás elkerülhető-e.

¹² AJB-1195/2017, AJB-816/2021; AJB-466/2021; AJB-1893/2021, AJB-1495/2022.

6.3. Kiváltási Stratégia - Központi intézkedések és szakmai feltételrendszer

A fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhely kiváltás komplex feladatrendszerében a Belügyminisztérium által az előzményi vizsgálat óta megtett azon intézkedések, amelyek különös hangsúlyt helyeznek az ún. alapszolgáltatási gyűrű fejlesztésére és bővítésére, az intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérésre, nemcsak a „nagylétszámú intézmények helyett az intézményi elhelyezés jellemvonásaival ugyanúgy bíró kislétszámú intézmények” létrejövetelét kerüli el, hanem megteremti annak a lehetőségét, hogy megállítsa a bentlakást nyújtó intézményekbe történő beáramlást, valamint a családközei megoldási lehetőségek biztosításával támogathatja azt, hogy a fogyatékos gyermekek és felnőttek minél nagyobb számban élhessenek a saját családjukban, otthonukban.

Külön kiemelést érdemel, hogy a kiváltási folyamatot a Belügyminisztérium már szakmai irányítóként különböző eszközökkel támogatja. A fenntartók és szolgáltatók mellett a működést engedélyező és ellenőrző kormányhivatalok *szakmai, módszertani támogatása* is folyamatos, valamint a Minisztérium az új szolgáltatások létrehozása esetén is már a tervezéstől segíti a folyamatot. A Belügyminisztérium szakmai, módszertani támogatása megteremti annak a lehetőségét, hogy az intézményi férőhely-kiváltási stratégia végrehajtása során a CRPD elvárásai érvényre juttatásra kerüljenek a tervezés, a kivitelezés és a működtetés során is.

A belügyminiszter tájékoztatójában felsorolt, tervbe vett, vagy már megvalósult intézkedések összességében alkalmasak lehetnek arra, hogy a fogyatékossgal élő személyek önálló életviteli körülményeit és a közösségbe való befogadás jogának érvényesülését, a CRPD Kommentár, önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke vonatkozásában leírt elvárásainak megfelelően biztosítsa.

Fontosnak tartom ugyanakkor megjegyezni, hogy az új támogatott lakhatási férőhelyek létrehozására irányuló pályázói körből az állami fenntartású nagylétszámú bentlakásos intézmények kizárása az intézménykiváltás folyamatát hátráltató tényező lehet, ami – figyelemmel arra, hogy az intézménykiváltásban még 15.000 ember érintett – a 2036-ig tartó intézményi férőhelykiváltási koncepció eredményes megvalósulását akadályozhatja.

Megállapítom továbbá, hogy a szociális ágazatban rendszerszinten jelentkező munkaerőhiánnyal és magas dolgozói fluktuációval kapcsolatos probléma megoldása nemcsak az intézményi férőhelykiváltás előtt álló szociális bentlakásos intézményeket érinti, hanem a kitagolást követően, a fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelének fenntartását szolgáló intézményrendszer hatékony működése szempontjából is fontos feladatot jelent. Erre tekintettel célzott intézkedések szükségesek, hogy vonzóvá tegyék ezt az életpályát, és a belépőknek hosszú távú, kiszámítható anyagi körülményeket garantáljanak. A kiszámítható életpálya jelentősen segítené a minőségi szociális ellátó rendszer fejlődését, a komplex szociális ágazati bértábla megalkotása pedig ennek alapját teremtheti meg.

7. Összegzés

A fogyatékossgügyügi független mechanizmus keretében folytatott vizsgálatom célja az AJB-297/2019 számú vizsgálati jelentés utánkövetése keretében annak megállapítása volt, hogy a korábbi ombudsmani vizsgálat során feltárt, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogait sértő, a személyi és a tárgyi feltételek teljesítésében fennálló hiányosságok felszámolása érdekében megvalósult-e intézkedés, vagy az alapvető joggal összefüggő visszasság továbbra is fennáll; továbbá annak megállapítása, hogy a szociális intézményi férőhelykiváltási stratégia végrehajtása során a személyi, tárgyi, szakmai feltételek vonatkozásában a CRPD előírásai mennyiben kerülnek érvényesítésre.

Az Intézmény, a fenntartóváltást követően célzott intézkedéseket tett, illetve helyezett kilátásba a korábbi jelentésben megállapított, az ideiglenes hatályú működési engedély okául

szolgáló személyi és tárgyi feltételekben fennálló hiányosságok orvoslása érdekében. A már realizálódott, illetve folyamatban lévő, valamint tervezett intézkedések – azok teljes körű megvalósítása esetén – alkalmasak lehetnek arra, hogy az AJB-297/2019. számú vizsgálati jelentésben megállapított tárgyi és személyi feltételekben fennálló hiányosságokból eredő, az érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben fennálló visszásság bekövetkezésének lehetőségét magában hordozó, a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeket sértő állapotokat az intézmény fokozatosan felszámolja.

Tekintettel arra, hogy AJB-297/2019. számú jelentésben megfogalmazott megállapítások és intézkedési javaslatok nyomán a vizsgált Intézmény, illetve az új fenntartó az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogát sértő személyi és tárgyi feltételekben mutatkozó hiányosságok felszámolása érdekében célzott intézkedéseket tett, illetve helyezett kilátásba, továbbá arra, hogy a Belügyminisztérium a fogyatékossgal élő személyek önálló életviteli körülményeinek és a közösségbe való befogadásuk jogának minél hatékonyabb érvényesülését szolgáló támogatott lakhatás elterjesztése érdekében a korábbi vizsgálat óta több, a CRPD-ben foglaltak szempontjából előremutató intézkedést tett, jelen ügy kapcsán ombudsmani intézkedést nem teszek.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos